

CONCEPȚIA NERONIANĂ ASUPRA ROLULUI ȘI LOCULUI CEZARULUI ÎN CADRUL IMPERIULUI

Modelul monarhic statornicit de Augustus¹ este urmat, cel puțin la începutul domniei lor, și măcar în aparență, de către toți Iulio-Claudienii, care, în încercarea lor de a respecta tradiția, au militat pentru o constituție oarecum mixtă, amestec între monarhie, oligarhie și democrație², dublată de grija de a conserva privilegiile aristocrației. Firește, toți Cezarii au încercat să-și întărească puterea aproape nelimitată³, însă diferențele între un Augustus și un Caligula, un Tiberius și un Nero, sunt date de capacitatea de a menaja anumite sensibilități, moștenite de la vechea mentalitate.

Incapacitatea contemporanilor de a-l înțelege și accepta, în definitiv, pe Nero este rezultatul alinierii Cezarului la modelul antonian⁴ pe care îl urmează, în exces, în partea a doua a domniei. Cultul pentru virtutea regală și elenistică⁵ îl conduc pe Nero spre două obiective majore, specifice: crearea unui nou cod socio-cultural, în primul rând, și răsturnarea vechilor instituții în al doilea rând.

Din punct de vedere politic, călătoria în Grecia (66-68 p. Chr.) a fost interpretată drept actul prin care intenția lui Nero de a deplasa în Orient centrul de greutate al Imperiului devine evidentă⁶; acest act, dublat de atribuirea pentru toată perioada călătoriei a calității de guvernator al Romei și Italiei libertului grec Helius⁷, apare drept pasul decisiv săvârșit de împărat în angajarea sa pe o linie politică contrară sistemului politic statornicit de Augustus⁸. După altă părere, prin lăsarea lui Helius cu puteri depline la Roma se prefigurează Imperiul bicefal din secolul IV⁹.

Desigur, aceste obiective nu au fost atinse în întregime de Nero, dar actele de guvernare din timpul călătoriei în Grecia dovedesc noul curs pe care el se angajase definitiv. Armatele și provinciile nu au fost încredințate libertilor¹⁰, dar, prin investirea lui Helius cu puteri depline la Roma, începutul era făcut și dacă timpul i-ar fi permis-o probabil că Nero ar fi continuat acest plan. În același program se încadrează și condamnările la moarte ale fraților Scribonius, ale lui Corbulo¹¹ și Galba¹². Opoziția senatorială, puternic lovită după descoperirea conjurației lui Piso¹³ (16-18 aprilie, 65), pierde prin epurările sistematice la nivelul conducerii marilor unități militare posibilitatea contraloviturii.

În aceleași scopuri, exclusiv politice, Cezarul încurajează cultul imperial. Nu este o tactică nouă, fiind utilizată de însuși Augustus¹⁴ și continuată, uneori cu influențe orientale, de succesorii săi, dar sub Nero cultul împăratului devine un instrument al puterii absolute. Se afirmă acum caracterul providențial al misiunii imperiale¹⁵. În mod cert, modelele pentru cultivarea ideii Imperiului condus de un personaj atotputernic în raport cu oamenii de rând se regăsesc în lumea elenistică. Departe de Roma și de scandalurile legate de faptele „nepământene” ale lui Nero, cultul imperial are sorți de izbândă și este explicabil¹⁶, dar în momentul în care împăratul depășește „limitele admise” și încearcă introducerea acestuia la Roma devine de neînțeles pentru contemporani.

¹ A. Iordănescu, *Res gestae divi Augusti*, în *Studii și Articole de Istorie*, XXX-XXXI, 1975, p. 114-119.

² E. Cizek, *Claudii*, București, 2000, p. 67-71.

³ Idem, *Ideologia politică în Imperiul Roman*, în *Revista de Istorie*, 30, 8, 1977, p. 1489-1503.

⁴ Idem, *Secvență romană*, București, 1986, p. 72-73.

⁵ R. Donciu, *Propaganda imperială la Roma în epoca lui Nero*, în *Revista de Istorie*, 36, 10, 1983, p. 1008-1022, .

⁶ Suetonius, *Nero*, 40, 3; G. Ceaușescu, *Aspectele și consecințele politice ale călătoriei lui Nero în Grecia*, în *Revista de Istorie*, 27, 3, 1974, p. 414-428; contra E. Cizek, *Secvență romană*, p. 116.

⁷ Cassius Dio, 62, 12, 2.

⁸ G. Ceaușescu, *Conflictele politice în timpul domniei lui Galba*, în *Revista de Istorie*, 30, 10, 1977, p. 1855-1870.

⁹ E. Cizek, *L'epoque de Neron et ses controverses ideologiques*, Leiden, 1972, p. 222; contra, vezi G. Ceaușescu, *Conflictele politice...*, p. 1857, nota 18.

¹⁰ Suetonius, *Nero*, 23, 2; Cassius Dio, 63, 12.

¹¹ Cassius Dio, 63, 17.

¹² Suetonius, *Galba*, 10, 6.

¹³ Tacitus, *Anale*, 15, 54-56.

¹⁴ M. Vasilescu, *Atitudine romană și atitudine greacă în propaganda politică din timpul lui August*, în *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*, XXVII, 1981, p. 53-68.

¹⁵ E. Cizek, *Secvență romană*, p. 318.

¹⁶ Amintim că Nero era cel mai tânăr împărat pe care îl avuseseră romanii, la fel de tânăr ca unii dintre faraonii sau suveranii elenistici, fapt ce-i favorizează identificarea cu anumite divinități locale și adorarea potrivit vechilor obiceiuri.

Provocat sau nu, incendiul Romei¹⁷ îi deschide lui Nero tendința spre un colosal¹⁸, de factură elenistică. Colosalul, în lumea elenistică, trebuia să consacre și din punct de vedere material, la dimensiuni cât mai elocvente, noile relații care se stabiliseră în cadrul polisului, respectiv puterea suveranului de care să se teamă nu numai dușmanii, ci și supușii. De aceea, colosalul nu era o expresie a artei ci era un rezultat al mijloacelor materiale de care dispunea suveranul¹⁹.

Domus Aurea, de pildă, avea camere care imitau mișcarea universului²⁰ și o statuie interioară a împăratului de 120 de picioare²¹ înălțime. Dacă avem în vedere și împrejurimile, atunci palatul imaginat de Nero apare ca un microcosmos din care nu lipsesc oceanul, pământul, flora, fauna, cetatea, locuitorii²², zeul și templul lui²³.

Rolul principal între zeii cu care, până nu de mult, se crezuse „doar” egal, se figurează încă din timpul călătoriei în Grecia, când Nero face un gest plin de semnificații. Victoriile în absolut toate concursurile la care participase²⁴ îl îndreptăteau, credea el, la preponderență asupra zeilor. Astfel, mâniat de profetiile lui Apollo, îl deposează pe Cirrha și împarte soldaților pământul²⁵. Este momentul în care Nero se crede chiar deasupra zeilor, în special a lui Apollo, una dintre cele mai mari divinități ale mitologiei grecești, împrumutat de timpuriu de către etrusci și mai târziu adoptat și de romani, care sub Augustus îi aduceau onoruri deosebite²⁶.

Dacă în Grecia el se vrea a fi suveran chiar între zei, la Roma pare a se mulțumi, deocamdată, cu întâietatea între Cezari. Întoarcerea în Italia este însoțită de ceremonialuri sugestive. Lui Nero îi este organizat un triumf asemănător cu cel al generalilor întorși victorioși. La *Neapole*, *Antium* și *Alba* a intrat prin spărturile făcute în ziduri, pe un car tras de cai albi²⁷. Marele triumf, însă, a fost organizat la Roma, unde Nero intră pe însuși carul triumfal al lui Augustus, însoțit fiind de toate atributele specifice²⁸. Din calea lui este dărâmat arcul cercului Maximus, pentru că este considerat prea strâmt²⁹, ceea ce corespunde pe deplin tradiției olympionice³⁰.

Pentru a-și atinge scopurile, Nero are tendința, paradoxal dacă ne gândim la atributele sale de „zeitate”, de a se înconjura de cât mai multă lume și, astfel, coboară cu plăcere în mijlocul plebei³¹. El dorește să se afle despre faptele lui mărețe, să fie admirat, iubit și chiar adorat. Între metodele folosite în atingerea scopului la Roma, rămasă încă circumspectă spre deosebire de supușii greci și egipteni, Nero a perfecționat la maximum procedeele de propagandă³². Este cazul emisiunilor monetare, al construcțiilor, literaturii, artei și chiar al acțiunilor personale ale împăratului, care au luat proporții uriașe. Nero nu are însă simțul utilului și adecvatului, el permițând subordonarea unor ceremonialuri sacre în tradiția romană scopurilor sale personale³³. Totodată, el este lipsit de grija de a menaja măcar susceptibilitățile poporului roman, iar în ceea ce privește corpul aristocratic, îndeosebi după descoperirea conjurației lui Piso, acesta pare a-și fi pierdut din exercițiul funcțiunii.

Putem admite o subestimare a poporului roman, venită din partea împăratului, care, „orbit” de „farmecul Orientului”³⁴, încearcă să transforme Cetatea Eternă într-o insulă a valorilor elene, cu ample influențe egiptene. Timpul scurt și amploarea transformărilor pe care le dorea Nero la Roma nu au fost

¹⁷ E. Cizek, *La Nova Urbs e la Riforma Assiologica Neroniana*, în *Neroniana*, III, „Actes du III Colloque International de Société Internationale d'Études Neroniennes”, Varenna, iulie, 1982, p. 31-39.

¹⁸ Vezi R. Donciu, *Propaganda imperială...*, p. 1013.

¹⁹ M. Gramatopol, *Civilizația elenistică*, București, 1974, p. 280.

²⁰ Suetonius, *Nero*, 31, 1.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*: „... avea un bazin ca o mare înconjurat de case, ca și cum ar fi fost un oraș; în plus un ogor de țară cu culturi și cu viță de vie, cu pășuni și păduri unde se aflau o mulțime de turme și de animale sălbatice de toate felurile...”.

²³ R. Donciu, *Propaganda imperială...*, p. 1015.

²⁴ G. Ceaușescu, *Aspectele și consecințele politice...*, p. 415 și urm.

²⁵ Cassius Dio, 63, 14.

²⁶ Anca Balaci, *Mic dicționar mitologic greco-roman*, București, 1966, p. 58-60.

²⁷ Suetonius, *Nero*, 25.

²⁸ Cassius Dio, 63.

²⁹ Suetonius, *Nero*, 25.

³⁰ R. Donciu, *Propaganda imperială...*, p. 1020.

³¹ Suetonius, *Nero*, 10 și urm.

³² E. Cizek, *Secvență romană*, p. 169-173.

³³ R. Donciu, *Propaganda imperială...*, p. 1021.

³⁴ Trebuie amintită aici influența doicilor sale de origine orientală (*CIL*, VI, 34916), și a dascălilor: libertii Anicetus și Beryllus, Seneca, filosoful care petrecuse mult timp în Egipt și Chaeremon, stoicul egiptean, Tacitus, *Anale*, 12, 8, 2; Cassius Dio, 60, 32.

compatibile cu mentalitatea conservatoare a latinilor³⁵, cu mândria originii lor și respectul pentru tradiții și instituții, iar rezultatele s-au văzut în anul 68, când este declarat de senat dușman public³⁶.

COSTIN CROITORU
Universitatea "Dunărea de Jos"
Galați

**NERONIAN CONCEPTIONS ABOUT THE ROLE AND THE PLACE
OF THE CAESAR IN ROMAN EMPIRE**

SUMMARY

This article attempts to be a small contribution to the knowledge of the roman mentality during the second half of the first century A.D., during Nero's reign (54-68).

The conclusion is centred upon the idea that Nero's reforms incurred the dissent of the senatorial aristocracy. On the 11th of July 68 A.D. Nero was constrained to commit suicide.

³⁵ E. Cizek, recenzie la Miriam T. Griffin, *Nero. The End of a Dynasty*, London, 1984, în *Gnomon*, 1987, p. 69-71.

³⁶ Suetonius, *Nero*, 48, 2; 49, 2; Cassius Dio, 63, 27.